

Efterkontroller i utlandet – ett komplement till exportkontrollen på krigsmaterielområdet

Vad är efterkontroller?

Efterkontroller i utlandet är ett komplement till strikt exportkontroll och slutanvändaråtaganden för att motverka att exporterad försvarsmateriel säljs vidare till någon annan mottagare än den som angivits i avtalet i samband med exporten. Efterkontroll innebär besök av svensk personal i ett land till vilket viss krigsmateriel exporterats, för att få bekräftelse på att materielen inte avletts, dvs inte har förts vidare till någon icke-auktoriserad mottagare.

Grunden för en effektiv exportkontroll, där krigsmateriel inte hamnar i orätta händer, är att själva tillståndsprovningen sker med stor noggrannhet och omsorg, samt att återhållsamhet iakttas där avledningsrisker finns. Redan i samband med Inspektionen för strategiska produkter (ISP) provning av om en exportaffär ska beviljas görs en bedömning av avledningsrisken. Genom så kallade slutanvändarintyg, förpliktar sig även mottagaren att tillse att materielen endast disponeras av landet och inte exporteras vidare i någon form, varken inom landet eller till tredje land, utan uttryckligt tillstånd från Sverige.

Sverige har ett strikt regelverk för exportkontroll av krigsmateriel. Det svenska regelverket har dock tidigare inte innehållit något uttryckligt om efterkontroller. Efterkontroller har sedan 1980-talet ägt rum vid ett fåtal tillfällen, när särskilda omständigheter påkallat det, till exempel i situationer då Sverige fått information från andra länder om att det befars att avledning av krigsmateriel som har exporterats från Sverige har ägt rum.

Den så kallade KEX-utredningen föreslog att Sverige inför ett system med efterkontroll efter att rutiner utarbetats för hur det ska organiseras. Nu införs ett sådant system, i likhet med vad som skett i några få andra europeiska länder och linje med pågående diskussioner i internationella fora, såsom FN:s vapenhandelsfördrag, ATT.

Ett nytt system för efterkontroller

Regeringen har beslutat att införa ett system med efterkontroll som ett ytterligare verktyg för att säkerställa att krigsmateriel som exporteras från Sverige går till avsedd mottagare och inte hamnar i orätta händer. Syftet är även att därigenom stärka det ömsesidiga förtroendet. Nedan redogörs huvuddragen i det nya systemet.

Systemet för efterkontroller inriktas på fem olika typer av lätta vapen och, i förekommande, fall ammunitionssystem till dessa som tillverkas i och exporteras från Sverige.

Efterkontrollen ska avse krigsmateriel som exporteras från Sverige och som bedöms som potentiellt mest relevant i fråga om avledningsrisk. Små och lätta vapen (SALW) är den vapenkategori där avledningsrisken är störst eftersom de är lättare att avleda än större vapensystem, såsom till exempel stridsflygplan och krigsfartyg som svårigen kan säljas vidare utan att väcka internationell uppmärksamhet. Att andra vapenkategorier exporteras i mindre antal, är dyra, otympliga och ofta kräver utbildning och aktivt stöd från svenska staten eller från svensk försvarsindustri för att kunna användas är ytterligare skäl som talar för

att avledningsrisken är betydligt mindre än för kategorin små och lätta vapen.

Regeringens bedömning av vilka krigsmateriel som ska omfattas av det nya systemet utgår från att kontroller ska genomföras där de gör störst nytta. Då små vapen (handeldvapen) inte tillverkas i eller exporteras från Sverige inriktas det nya systemet för efterkontroller på lätta vapen. Det rör sig om granatgevär, pansarvärnsvapen och rekyllösa gevär, ammunition till sådana vapen, robotar som kan bäras och användas av en grupp om högst tre personer samt vapensikten och eldledningsutrustning till sådana robotar. Inga svensktillverkade lätta vapen är undantagna. Avgränsningen är i enlighet med ISP:s förslag, uttalandena i KEX och ligger i linje med inriktningen för efterkontroller i andra länder.

Möjligheten till efterkontroll när särskilda omständigheter påkallar det finns fortsatt kvar. För det fall det uppkommer tillförlitliga uppgifter som ger anledning att misstänka att en avledning har ägt rum av krigsmateriel gör regeringen i likhet med ISP bedömningen att det är lämpligast att – på samma sätt som ISP kan göra i dag – göra ett efterkontrollbesök i det enskilda fallet.

Ett antal länder undantas. Det är de länder, för vilka utrikes- och säkerhetspolitiska hinder för utlandssamverkan i princip inte föreligger, enligt de svenska riktlinjerna och deras förarbeten. Idag är de 39 till antalet.

Efterkontrollerna kommer att bygga på att mottagarländer inom ramen för sedvanliga slutanvändaråtaganden åtar sig att acceptera verifikationsbesök. Det nya efterkontrollförfarandet avser därmed nya kontrakt och gäller inte retroaktivt. I slutanvändarintyget bör som huvudregel uttryckligen anges en rätt för svenska

myndigheter att på plats i slutmottagarlandet vid en tidpunkt som svenska myndigheter bestämmer få tillträde till landet för ett efterkontrollbesök.

ISP är ansvarig för genomförandet. Besöken förbereds och genomförs av ISP:s personal, som kan få stöd av svenska beskickningar, till exempel för att etablera kontakter och erhålla nödvändiga tillstånd. Verifikationsbesök i utlandet kommer att genomföras vid tidpunkter och i omfattning som tillståndsmyndigheten ISP bedömer lämpliga.

En stat som i strid med ett åtagande gentemot Sverige har tillåtit eller underlåtit att förhindra vidareexport av svensk krigsmateriel ska i princip inte komma i fråga som mottagare av sådan materiel från Sverige så länge omständigheterna kvarstår. Detsamma gäller om ett efterkontrollbesök på plats förvägras trots att mottagarlandet gått med på det i ett slutanvändarintyg. Landet bör då inte komma i fråga som mottagare för varken nya krigsmaterielaffärer eller följdleveranser från Sverige så länge omständigheterna kvarstår. Regeringen bedömer att det är viktigt för legitimiteten i den svenska exportkontrollen att ett brott mot ingångna avtal får konsekvenser.